

5. Постанова Верховного Суду від 07.08.2019 р. у справі № 1340/5824/18 (провадження № К/9901/17505/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83552649>.

6. Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 р. у справі № 808/3175/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103313542>.

7. Постанова Верховного Суду від 07.06.2022 р. у справі № 818/295/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104718848>.

8. Порядок роботи митних органів при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України: Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 650 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 23.12.2022 р. № 455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0344-23#n10>).

9. Постанова Верховного Суду від 18.07.2022 р. у справі № 826/24241/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105314626>.

10. Постанова Верховного Суду від 05.05.2022 р. у справі № 260/1188\18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104212897>.

Маринів Наталія Анатоліївна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩИХ ОСІБ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню проблемних питань, пов'язаних із здійсненням фінансового моніторингу політично значущих осіб. Проаналізовано генезу правового регулювання фінансового моніторингу вказаних осіб з моменту запровадження цієї категорії до законодавства України з питань запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, з метою його відповідності Рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) щодо міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. В цьому контексті розглянуто питання визначення такої правової категорії як «політично значущі особи» та її складових: «національні публічні діячі», «іноземні публічні діячі», «діячі, які виконують публічні функції»

в міжнародних організаціях». З'ясовано основну причину зміни часового обмеження для проведення фінансового моніторингу операцій виокремленої категорії підконтрольних суб'єктів та причини для такого їх виокремлення.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, політично значущі особи, національні публічні діячі, іноземні публічні діячі, ризик-орієнтований підхід.

Однією із рекомендацій, які Україна отримала від Єврокомісії після набуття статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу в червні 2022 року та повинна втілити в українське законодавство для переходу до подальших етапів, пов'язаних із членством у блоці, є рекомендація щодо забезпечення відповідності національного законодавства про боротьбу з відмиванням грошей стандартам Групи з фінансових заходів (FATF) [1]. Забезпечуючи виконання цієї вимоги Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо політично значущих осіб» від 17.10.2023 № 3419-IX, який набрав чинності 29.10.2023 року (далі – Закон № 3419-IX) [2].

Головною новацією прийнятого закону стало повернення довічного статусу політично значущих осіб (Politically Exposed Persons, PEP), який передбачає так званий додатковий, особливо ретельний фінансовий моніторинг щодо зазначених осіб, членів їх сімей, до яких належать чоловік/дружина або прирівняні до них особи, син, дочка, пасинок, падчерка, усиновлена особа, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, зять та невістка і прирівняні до них особи, батько, мати, вітчим, мачуха, усиновлювачі, опікуни чи піклувальники, та осіб, пов'язаних з політично значущими особами, до яких законодавець відносить фізичних осіб, які відповідають хоча б одному з таких критеріїв: відомо, що такі особи мають спільне з політично значущою особою бенефіціарне володіння юридичною особою, трастом або іншим подібним правовим утворенням або мають будь-які інші тісні ділові зв'язки з політично значущими особами; є кінцевими бенефіціарними власниками юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, про які відомо, що вони де-факто були утворені для вигоди політично значущих осіб.

Вперше норма про PEP з'явилася в українському законодавстві з прийняттям Закону України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [3].

Однак, наприкінці 2022 року змінами, що були внесені Законом України від 04.11. 2022 року №2736-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843», строк дії статусу PEP було обмежено у три роки після завершення терміну повноважень посадовцями [4]. Оскільки вказані зміни не відповідали стандартам FATF (у яких хоча і немає прямої вказівки щодо довічного статусу PEP, але зазначається, що він не має обмежуватися певним часом і повинен діяти якомога довше), а також, враховуючи вимоги Єврокомісії для початку перемовин щодо вступу України до Європейського Союзу, зазначеним на початку нашого аналізу законом було повернуто безстроковий або довічний статус PEP для проведення фінансового моніторингу. Необхідність у застосуванні довічного підходу викликана, в першу чергу міжнародною вимогою, зафіксованою в останньому звіті MONEYVAL оцінки України на відповідність міжнародним стандартам з фінансового моніторингу. Колишній PEP, якщо навіть формально перестає виконувати функції державного діяча, може продовжувати суттєво впливати на органи влади та керівних осіб держави. Тобто, наразі діє підхід, згідно з яким «один раз PEP – завжди PEP». Відповідно ставлення до клієнта, який наразі виконує визначні публічні функції, або повноваження якого були припинені, оцінюється на підставі ризику і не залежить від часових рамок (п.144 Керівних настанов) [5].

Крім запровадження довічного контролю за високопосадовцями, які наразі обіймають посади чи обіймали їх в минулому, законом також передбачено обов'язкове повідомлення національними публічними діячами суб'єкта первинного фінансового моніторингу (наприклад, банк, страхову компанію, кредитну спілку) на його запит про виконання або ж припинення виконання ними повноважень; забезпечення суб'єктами первинного фінансового моніторингу застосування ризик-орієнтованого підходу під час обслуговування PEP, членів їх сімей та пов'язаних осіб; посилення відповідальності суб'єктів первинного фінмоніторингу за необгрунтовану відмову у встановленні ділових відносин чи проведенні фінансових операцій з PEP чи не здійснення суб'єктом первинного фі-

нансового моніторингу належної перевірка РЕР після спливу дванадцяти місяців з дня припинення ними виконання публічних функцій, за умови відсутності ризиків у фінансових операціях та ділових відносинах з членами їх сім'ї та особами, пов'язаними з політично значущими особами; а також посилення відповідальності суб'єктів первинного фінмоніторингу за неналежне застосування ризик-орієнтованого підходу, вжиття непропорційних заходів, безпідставну відмову від здійснення фінансових операцій та/або встановлення ділових відносин, встановлюється штраф у розмірі до 100 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян [2].

Політично значущими особами законом визначено три категорії фізичних осіб, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях. До національних публічних діячів законом віднесені фізичні особи, які виконують або виконували в Україні визначні публічні функції, а саме: Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України та їх заступники; керівник постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України, його заступники; керівник та заступники керівника Державного управління справами; керівники апаратів (секретаріатів) державних органів, що не є державними службовцями, посади яких належать до категорії «А»; Секретар та заступники Секретаря Ради національної безпеки і оборони України; народні депутати України; Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України; голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів; члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; Генеральний прокурор та його заступники; Голова Служби безпеки України та його заступники; Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники; Директор Державного бюро розслідувань та його заступники; Директор Бюро економічної безпеки України та його заступники; Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та члени Антимонопольного комітету України, Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники, Голова та члени Рахункової палати, Голова та члени Центральної виборчої комісії, голови та члени інших державних колегіальних органів; надзвичайні і повноважні послы; начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил України, команду-

вачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України; державні службовці, посади яких належать до категорії «А»; керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів; керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків; члени керівних органів політичних партій. Особливістю цієї норми є те, що в ній йдеться не лише про чинних, а й про колишніх посадовців, що відносяться до вказаного переліку.

Іноземними публічними діячами для цілей вказаного закону визнаються фізичні особи, які виконують або виконували визначні публічні функції в іноземних державах, а саме: глава держави, уряду, міністри (заступники); члени парламенту або інших органів, що виконують функції законодавчого органу держави; голови та члени правлінь центральних банків або рахункових палат; члени верховного суду, конституційного суду або інших судових органів, рішення яких не підлягають оскарженню, крім оскарження у зв'язку з винятковими обставинами; надзвичайні та повноважні послы, повірені у справах та керівники центральних органів військового управління; керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних підприємств; члени керівних органів політичних партій.

Наступною категорією політично значущих осіб законом визнаються діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях, – посадові особи міжнародних організацій, які обіймають або обіймали посаду керівника (директора, голови правління або іншу) чи заступника керівника в таких організаціях або виконують чи виконували будь-які інші керівні (визначні публічні) функції на найвищому рівні, в тому числі в міжнародних міждержавних організаціях, члени міжнародних парламентських асамблей, судді та керівні посадові особи міжнародних судів.

Незважаючи на особливо ретельний підхід до здійснення фінансового моніторингу означених вище осіб Національний Банк України в листі від 06.02.2024 № 25–0005/9103 наголосив на обов'язку належного застосування вимог Закону щодо забезпечення належного застосування ризик-орієнтованого підходу банків до клієнтів – політично значущих осіб (Politically Exposed Persons, PEPs) . Регулятор наголосив, що засто-

сування підходу, за яким усім без винятку PEP встановлюється високий (неприйнятно високий) рівень ризику або відмовляється в обслуговуванні, є таким, що суперечить Закону. Банки мають відійти від формального підходу до встановлення рівня ризику PEPs. У кожному окремому випадку присвоєння банком будь-якого рівня ризику PEPs має бути належним чином обґрунтовано. Такий підхід сприятиме запобіганню встановлення банками необґрунтованого рівня ризику та безпідставній відмові таким клієнтам в обслуговуванні.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що законодавство України щодо регулювання фінансового моніторингу політично значущих осіб повністю відповідає 12 рекомендації (публічні особи (ПЕП) Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering – FATF) [6, с. 94–95] та статтям 20–23 директиви (ЄС) 2015/849 Європейського парламенту та Ради «Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму» від 20 травня 2015 року [7]. Окремі проблемні питання національного законодавства, які виникають при його практичному застосуванні, потребують подальшого удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine>.

2. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо політично значущих осіб: Закон України від 17.10.2023 № 3419-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3419-IX#Text>.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843: Закон України від 4 листопада 2022 року № 2736-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-20#n6>.

5. Керівні настанови «Управління діловими відносинами із політично значущими особами». Київ, 2021. 141 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/uKerivninastanovy%20new.pdf>.

6. Рекомендації FATF міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення: відп. до рішення Пленарного засідання FATF від лютого 2012 року. URL: https://fiu.gov.ua/202023_FINAL_.pdf.

7. Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму: Директива (ЄС) 2015/849 Європейського парламенту і Ради (ЄС) від 20.05.2015. Офіційний вісник Європейського Союзу. 05.06.2015. L 141/73. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/20ukr.pdf>.

Товкун Людмила Вікторівна
кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню правових особливостей функціонування ринку страхування в Україні. Автор, проаналізувавши чинне законодавство, зазначає, що ринок страхування є важливим елементом фінансової системи. Його розвиток залежить від економічної стабільності держави та політичних змін, які відбуваються як у самій державі так і у світі.

Ключові слова: ринок страхування, страховий продукт, небанківські фінансові послуги, цифровізація, активи страховиків.

Важливим елементом фінансової системи України є ринок страхування. Його розвиток залежить від економічної стабільності держави та політичних змін. Він тісно пов'язаний з ринком цінних паперів, банківським ринком та державними фінансами. Незважаючи на зростання основних показників діяльності страхових компаній України, варто підкреслити, що стан розвитку національного ринку страхування у порівнянні з високорозвиненими країнами світу досить низький. Це пов'язано, насамперед, з введенням воєнного стану в Україні, недовірою населення